

QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI

ILMIY-ELEKTRON JURNALI
1-SON

**KOKAND UNIVERSITY
HERALD**

2023
VOLUME №1

**QO‘QON
UNIVERSITETI
XABARNOMASI
1-SON**

**KOKAND
UNIVERSITY
HERALD
VOLUME 1**

**ВЕСТНИК
КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТ
ВЫПУСК 1**

1/2023

QO'QON UNIVERSITETI

XABARNOMASI

Ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

G'.E.Zaxidov

Bosh muharrir:

Sh.R.Ruziyev

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

A.A.Yusupov

Tahririyat hay'ati:

1. I.f.d., prof., S. G'ulomov (O'z.R. Fanlar Akademiyasi)
2. DSc., prof., Sh. I. Mustafakulov
3. DSc., Mark Rozenbaum (AQSH)
4. PhD., I. Bobojonov (IAMO, Germaniya)
5. PhD., N. Djanibekov (IAMO, Germaniya)
6. PhD., K. Akramov (IFPRI, AQSH)
7. PhD., N. Yusupov (Woosong University, J.Koreya)
8. DSc., D. Xosilova (University of Wyoming, AQSH)
9. I.f.d., prof., B. Salimov (TDIU)
10. I.f.d., prof., K. Axmedjanov (KIUT)
11. I.f.d., prof., N. Maxmudov (TDIU)
12. PhD., Sh. Aktamov (Singapur universiteti)
13. I.f.d., prof., U. Gafurov (TDIU)
14. I.f.d., prof., X. Qurbonov (TDIU)
15. F.f.n., dotsent D. Xodjayeva (QDPI)
16. I.f.n., dotsent, N. Urmonov (TDIU)
17. F.f.d., prof., Sh. Shaxobidinova (ADU)
18. F.f.d., prof., M. Umarxodjayev (ADU)
19. I.f.n., dotsent, J. Qambarov (FarPI)
20. PhD, dotsent, D. Rustamov (ADU)
21. I.f.n., dotsent, A. Islamov (Qo'qon universiteti)
22. PhD., M.Najmiddinov (Qo'qon universiteti)

Qo'qon universiteti xabarnomasi

("Вестник Кокандского университета – Kokand University Herald") ilmiy-elektron jurnali Qo'qon universiteti Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2020-yil 10- oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1138 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-1695 ISSN-raqami olingan.

© "Kokand University" – 2023

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turkiston ko'chasi, 28 a-uy, 1-xonadon

Mundarija:/Outline:

Iqtisodiyot / Economy			
1.	K. Konstantin	Factors and vector of the development of institutions in the sme sector of the national economy	3-7
2.	B. Khursanaliyev	The impact of population growth on the country's economic development	8-11
3.	N. Sharapova	Network analysis of social media research in entrepreneurship development	12-15
4.	M. Абдуллаев	Тенденции и перспективы развития сферы услуг в узбекистане	16-20
5.	Г. Карабаева	Стимулы развития малого бизнеса для повышения качества жизни населения	21-24
6.	A. Вахромов	Problems of the digitalization process in networks and sectors of the economy	25-28
7.	Sh. Dexkanov	Qurilish materiallari sanoati aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv mexanizmi samaradorligini oshirish	29-34
8.	N. Karimova	Analysis of the current state of retail advertising: a systematic mapping study	35-38
9.	O. Исоев	Внедрение международных стандартов при исламском финансировании в узбекистане	39-42
10.	J. Nuritdinov, A. Abdullayev	O'zbekistonning jahon savdo tashkilotiga a'zo bo'lish uchun uzoq yo'li va xitoy tajribasi	43-47
11.	J. Qodirov	Davlat-xususiy sherikchiligi asosida amalga oshirilgan loyihalarning investitsiyaviy samaradorligini oshirishda soliq va sug'urtalashning o'rni	48-50
12.	S. Rustamova	Korxonalarda qabul qilingan qarorlarni boshqaruv samaradorligiga ta'sirini iqtisodiy matematik modellashirish	51-56
13.	A. Sattorov	Auditorlik tashkilotlari tomonidan auditorlik tekshiruvlari o'tkazish jarayonida dalillarni to'plash ahamiyati va zaruriyati	57-60
14.	B. Turanboyev Sh. Nishonkulov	Does inflation significantly affect stock investments and their price?	61-64
15.	A. Xojayev	Oliy ta'lim muassasalarida byudjetdan tashqari faoliyatidagi daromadlari va xarajatlari hisobini takomillashtirish yo'llari	65-68
16.	M. Xomidov	Mamlakatimiz iqtisodiyotini takomillashtirish jarayonida innovatsiyalarni joriy etishning o'rni	69-72
17.	N. Yuldasheva, A. Umarov, A. Abdullayev	Sun'iy intellekt va raqamli iqtisodiyot rivojlanishi	73-75
18.	A. Yusupov	O'zbekiston iqtisodiy sharoitida inson resurslaridan foydalanishdagi faoliyat turlari	76-78
19.	M. Turg'unov	Oziq-ovqat sanoati korxonalari faoliyatini boshqarishda ekonometrik prognoz ko'rsatkichlaridan foydalanish	79-83
20.	D. Мамаюсупова	Мамлакатимизда давлат-хусусий шериклиги асосида туризмни барқарор ривожлантириш истиқболлари	84-90
21.	K. Ахмеджанов Ф. Зайниев	Аҳоли даромадлари ва харажатлари балансига жисмоний шахслар даромад солигининг оптимал таъсирини таъминлаш йўллари	91-96
Pedagogika / pedagogy			
22.	Sh. Jumanova	Peyzajning ijtimoiy - psixologik motivni anglatishdagi o'rni	97-99
23.	O. Kasimova	Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy faoliyati jarayonida pedagogik improvizatsiyaning o'rni	100-102
24.	B. Safarov	Xalqaro baholash dasturlari (pirls) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarinining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish	103-105
25.	A. Тангриев	Малакали дзюдочиларни тайёрлашда буралиб улоқтириш бўйича малака тавсиялар	106-111
Lingvistika / Linguistics			
26.	D. Azimova D. Solidjonov	Learning english language as a second language with augmented reality	112-115
Qishloq xo'jaligi / Agriculture			
27.	A Xatamov X. Jabborov	«BUXOROISHARIF» zavod tipining asosiy xususiyatlari	116-118

XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PIRLS) ASOSIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

Safarov Botir Norboyevich

Jizzax davlat pedagogika universiteti o'qituvchisi

E-mail: botirsafarov8989@gmail.com

tel: +99897 916-89-89

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-mart 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-mart 2023-yil

Jurnal soni: 1

Maqola raqami: 24

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v6i6.261>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/ keywords

PIRLS, xalqaro baholash, o'qish savodxonligi sifatleri, xalqaro tadqiqotlar, TIMSS, PISA, IEA, xalqaro rivojlantirish dasturi, ishtirokchilar.

ANNOTATSIYA

Maqolada PIRLS-Xalqaro o'qish savodxonligi va unga xos sifatlar ma'no xususiyatlari ochib berilgan; PIRLS-Xalqaro o'qish savodxonligining ma'no xususiyatlari birlamchi manbalarga tayanilib tahlil qilingan.

Kirish. Jahonda o'qituvchilarni PIRLS - (Progress in International Reading Literacy Study) xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligini takomillashtirishning samarali texnologiyalari ta'lim jarayoniga tatbiq etilmoqda. Zamon talablariga mos pedagogik kadrlarni tayyorlash Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish mexanizmlarini ishlab chiqish, xalqaro baholash dasturlari asosida multimediale elektron resurslar yaratish va talim sifatini baholash bo'yicha keng ko'lami ishlab chiqarib borilmoqda. Bunday ishlar bilan birgalikda, "ta'lim sifatini baholash jarayoni va vositalarini takomillashtirish, erishilgan natijalarni aniqlash imkonini beruvchi mexanizmlarni amaliyotga joriy etish"¹²⁸, o'quvchilar bilim darajasini xalqaro standartlar asosida baholash, o'qish savodxonligi fanlarni o'qitish sifatini oshirishga oid tendensiyalarni amaliyotga tatbiq etish ishlari olib borilmoqda.

Jahon oliy ta'lim muassasalarida o'qituvchilarning PIRLS - (Progress in International Reading Literacy Study) xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligi sifatini ta'minlash, ta'lim jarayonini modellashtirish, loyihalashtirish, o'qituvchilarni PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida metodik tayyorgarligini takomillashtirish, o'quvchilarning savodxonligini baholashning xalqaro baholash dasturlari (PISA, PIRLS, TIMSS) bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Shu jihatdan, o'qituvchilarni Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish va kasbga tayyorlashni xalqaromalaka talablarisohasida olibborish, ta'lim sifatini xalqaro darajaga ko'tarish, xalqaro tadqiqotlar (PISA, PIRLS, TIMSS) topshiriqlarini yechishga bo'lgan ko'nikmalarini rivojlanish darajasida diagnostikasini amalga oshirish, modulli ta'limni yo'lga qo'yish, ijtimoiy kommunikativlikni faollashtirish, boshlang'ich sinf o'qituvchisining professionalligini aniqlash bo'yicha ilmiy tadqiqotlar alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Respublikamizda so'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" (PF-5712-son) gi farmonida, yoshlar ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan beshta tashabbus amaliyotga tatbiq etildi, o'qitish metodikasini takomillashtirish, shuningdek ta'lim-tarbiya jarayoniga individualashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish hamda professional kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish, xalq ta'limi sohasiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalarni joriy etish,

ta'lim sifatini baholash bo'yicha xalqaro tadqiqotlarda ishtirok etishning me'yoriy asoslari yaratilmoqda. "Milliy o'quv dasturi bo'yicha yangi metodikalarga o'qituvchilarni o'qitish maqsadida elektron malaka oshirish platformasi uchun 2026-yilga qadar jami 769 ta videodars yaratish" muhim ustuvor vazifa sifatida belgilandi. Bu ta'lim jarayonida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarni metodik tayyorgarliklarini yangi pedagogik texnologiyalar va xalqaro baholash dasturlari asosida takomillashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmoni, 2020-yil 7-maydagi "Matematika sohasidagi ta'lim sifatini oshirish va ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-4708-son, 2018-yil 5-iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-3775-sonli qarorlari, 2017-yil 20-apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-2909-sonli hamda Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 997-sonli 129 qarori, shuningdek, mazkur sohaga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu dissertatsiya ishi muayyan darajada xizmat qiladi.

PIRLS haqida umumiy ma'lumot

PIRLS to'rtinchi sinf o'quvchilarining o'qish yutuqlari va o'quvchilarning o'qish ta'limi maqsadlari va standartlari bilan bog'liq kompetensiyalarining tendensiyalari va xalqaro taqqoslashlarini taqdim etadi.

PIRLS o'qishning ikkita asosiy maqsadini baholaydi, bu yosh o'quvchilar maktabda ham, maktabdan tashqarida ham o'qishning ko'p qismini hisobga oladi: adabiy tajriba va ma'lumot olish va undan foydalanish. Bundan tashqari, PIRLS o'qish uchun ikkita maqsadning har biri doirasida to'rtta keng miqyosli tushunish jarayonini baholaydi: aniq ifodalangan ma'lumotlarga e'tibor qaratish va olish, to'g'ridan-to'g'ri xulosalar qilish, g'oyalar va ma'lumotlarni sharxlash va birlashtirish, mazmun va matn elementlarini baholash va tanqid qilish.

PIRLS maktab, o'qituvchi, o'quvchi va uy so'rovnomalari o'qishni baholashdan tashqari, o'qishni o'rgatish va o'rganish bilan bog'liq bo'lgan uy va maktabdagi kontekst omillari haqida keng ma'lumot to'playdi. Ushbu boy ma'lumotlar o'rganishni osonlashtirish uchun ta'lim tizimi qanday tashkil etilganligi haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi; o'quvchilarning uy sharoiti va o'rganish uchun

¹²⁸ Incheon declaration // Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all (Word Education Forum, 19-22 may 2015. Incheon, Republic of Korea). - 48 p.

¹²⁹ "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 997-sonli

yordam; maktab iqlimi va resurslari va o'qitish odatda sinfda qanday PIRLS shuningdek, o'qishni o'rganish uchun har bir mamlakatning ta'lim konteksti haqidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan ensiklopediyani taqdim etadi.

Milliy tadqiqot koordinatorlari parchalarni aniqlash, savollar va so'rovlarni ishlab chiqish, shuningdek, PIRLS ensiklopediyasini ishlab chiqishda muhim rol o'ynaydi. Ular, shuningdek, o'z mamlakatlarida baholashni boshqaradilar; natijalar haqida xabar berish; va topilmalarni milliy kontekstda sharhlash.

PIRLS baholash imkoniyatlari. Yangilanib turish uchun PIRLS har bir baholash davri bilan rivojlanadi. Birinchi marta PIRLS 2021 raqamli internetga asoslangan yetkazib berish tizimi orqali taqdim etiladi. PIRLS o'qishni baholash o'quvchilarni matnlarni o'qishga va ular bilan muloqot qilishga hamda tushunish savollariga javob berishga undaydigan qiziqarli va vizual jihatdan jozibali formatda taqdim etilgan turli o'qish matnlarni o'z ichiga oladi. PIRLS 2016 yilda boshlangan onlayn o'qishni PIRLS baholashni o'z ichiga oladi.

PIRLS talabalarining internetga o'xshagan muhitda onlayn ma'lumotni qanchalik yaxshi o'qishi, sharhlashi va tanqid qilishini nazorat qiladi. O'qituvchi avatarining ko'rsatmasi bilan talabalar savollarga javob berish, munosabatlarni tushuntirish va ma'lumotlarni sharhlash va birlashtirish uchun veb-sahifalar ichida va bo'ylab harakatlanadilar. Veb-sahifalar fotosuratlar, diagrammalar va xaritalarni o'z ichiga olgan vizual ma'lumotlarni, shuningdek, animatsiyalar, giperhavolalar va qalqib chiquvchi oynalar kabi navigatsiya va dinamik xususiyatlarni o'z ichiga oladi.

Bitta uzluksiz, raqamli asosga ega urinish sifatida olingan PIRLS 21-asr o'qish ko'nikmalarini eng zamonaviy baholashni ta'minlaydi. PIRLSni boshqaruvchi mamlakatlar kompyuterga asoslangan baholashning afzalliklaridan, jumladan, tarjima va tarjimani tekshirish, ma'lumotlarni kiritish va baholashda katta operativ samaradorlikdan, chop etish yoki jo'natish zaruratsiz foydalanishi mumkin. PIRLS veb-ga asoslangan tizim sifatida maktab yoki IEA veb-serverlari orqali yoki Windows operatsion tizimiga ega shaxsiy kompyuterga mahalliy ravishda ulangan USB disk orqali taqdim etiladi.

PIRLSga muqobil ravishda mamlakatlar PIRLS ning qog'ozga asoslangan versiyasini boshqarishi mumkin, bu haqda PIRLS bilan birga xabar qilinadi.

PIRLS keng doiradagi mamlakatlar uchun mos keladi. PIRLS 2021 guruhga moslashtirilgan dizayndan foydalanadi. Barcha mamlakatlar bir xil o'qish parchalari va elementlarini boshqaradi, ammo mamlakatda turli test shakllarining tarqatilish tezligi aholiga moslashtiriladi. Ushbu innovatsion, moslashuvchan dizayn PIRLS o'qishni o'lchashni har xil o'qish malakasiga ega bo'lgan mamlakatlar uchun taqsimotning barcha darajalarida yaxshilaydi va shu bilan birga talabalarining faolligini oshiradi.

Adabiyotlar tahlili. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish masalalarida B.S.Abdullayeva, A.A.Abdulloqirov, N.A.Muslimov, A.A.Xoliqovlar tomonidan tadqiqotlar olib borishgan. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbga tayyorlash hamda metodik tayyorgarligini takomillashtirish masalalari bo'yicha U.A.Masharipova, N.Sh.Ruzikulova, M.I.Toshpo'latova, A.A.Urazimbetova, M.Axmudov, B.L.Axmudova, N.U.Bikbayeva, Z.Dadanov, R.A.Mavlonova, K.T.Olimov, M.A.Zaynitdinova, M.Jumayev, R.Adizovlar tomonidan tadqiqotlar olib borilgan.

Mustaqil davlatlar hamdo'stligi mamlakatlarida bo'lajak o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini takomillashtirishda Sh.Kurmanalina, N.Istomina, N.V.Ammocova, Z.I.Yansufina, A.B.Abramov, F.S.Avdiev, V.V.Afanasev, S.M.Batashova, M.A.Bantova, A.M.Berestovskiy, G.Yu.Burakova, D.A.Vlasov, H.A.Demchenkova, I.V.Drobisheva, Z.M.Kondrashova, O.A.Lapina, G.A.Medyanik, O.Tarasova, T.Xavenson, A.Zaxarov, A.Kseniya, M.Karnoy, P.Loyalka, V.Shmidt, I.A.Baygusheva, D.U.Baysalov, T.I.Bacharova kabi olimlarning izlanishlarida bu mavzu o'z aksini topgan.

Xorijlik olimlar I.V.S.Mullis, M.O.Martin, P.Goh, D.L.Kelly, B.Fishbein, Akiba, M., LeTendre, G.K., & Scribner, J.P., Y.Andyers, H.G.Rossbach, S.Weinyert, S.Ebyert, S.Kugyer, S.Lehrl, va J. Von

Maurice, J.E.Gustafsson, K.Y.Hansen, M.Rosén Blank, R.K., & de las Alas, Wardat Yousef, Belbase Shashidhar, Tairab Hassan, Pavneet Kaur Bharaj xalqaro baholash tizimi va qo'llanilish doiralari va davlatlardagi solishtirma tahlillar haqida o'z g'oyalari ilgori surishganligini ko'rishimiz mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda adekvat holatni o'rganishga qaratilgan usullar majmui qo'llandi: nazariy (tahliliy-sintetik, qiyosiy-taqqoslash, analogiya, modellashtirish), diagnostik (so'rovlar, test o'tkazish, kuzatish, loyihalashtirilgan metodikalar), prognostik (ekspert baholash, mustaqil baholarni umumlashtirish), pedagogik tajriba-sinov va matematik metodlar (ma'lumotlarni statistik qayta ishlash, natijalarni grafik tasvirlash va boshqalar).

Muhokama. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish lozim.

1. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishning metodik tayyorgarligini takomillashtirish;

2. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish, amaliyot bilan bog'lash, tarbiya va rivojlantiruvchi ta'lim tamoyillari asosida takomillashtirish;

3. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligini takomillashtirish;

4. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga no'an'anaviy kommunikativ metodlarning elektron didaktik vositalar bilan ta'minlash asosida metodik tavsiya ishlab chiqish.

Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishning shakl, metod va vositalarini tashkil etadi.

PIRLS va SDG4

IEA [TIMSS](#), [ICILS](#) va [ICCS](#) bilan birgalikda PIRLS ma'lumotlari YuNESKO tomonidan Barqaror rivojlanish maqsadi (SDG) 4 : hamma uchun sifatli ta'lim olish yo'lidagi taraqqiyotni kuzatishdan manfaatdor tadqiqotchilar, o'qituvchilar va siyosatchilar uchun mustahkam dalil bazasi sifatida e'tirof etilgan. Masalan, PIRLS va TIMSS tomonidan o'rnatilgan Past xalqaro ko'rsatkichlar "SDG minimal malaka darajasi" ning eng mos ko'rsatkichlari sifatida tan olingan. PIRLS dasturida ushbu darajaga erishgan talabalar matndan aniq ifodalangan ma'lumotlarni topishi, olishi va takrorlashi, to'g'ridan-to'g'ri xulosalar chiqarishi va hikoya voqealari va markaziy g'oyalarni talqin qilishni boshlashi mumkin.

Hamkorlar

PIRLS, IEA loyihasi, AQSh, Boston kollejidagi TIMSS & PIRLS xalqaro tadqiqot markazi tomonidan boshqariladi.

PIRLS bilan shug'ullanuvchi boshqa hamkorlar orasida IEA, [Kanada Statistikasi](#), Angliya va Uelsdagi Ta'lim tadqiqotlari milliy jamg'armasi (NFER), Amerika Qo'shma Shtatlaridagi Ta'lim tadqiqotlari bo'yicha Avstraliya kengashi (ACER) va Ta'lim test xizmati (ETS) kiradi. Barcha IEA tadqiqotlarida bo'lgani kabi, xalqaro muvofiqashtirish va ishlab chiqish ishtirokchi mamlakatlarning milliy tadqiqot markazlari bilan yaqin hamkorlikda amalga oshiriladi.¹³⁰

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

1. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish boshlang'ich ta'limda o'qitilayotgan fanlarga kiritilgan yangiliklarni o'zlashtirish dinamikasini hisobga olib, ijodiy yondashuvli faoliyatini individualashtirish asosida shakllantirish;

2. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish modeli o'zini o'zi kasbiy-shaxsiy rivojlantirish, pedagogning shaxsiy-motivatsion yo'nalganligiga ustuvorlik berish hamda ularning kreativ qobiliyatlarini rivojlantiruvchi didaktik-o'yinli topshiriqlarni ishlab chiqish asosida shakllantirish;

3. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligi ikki yoki

¹³⁰ Safarov, B.N. (2022). PIRLS-XALQARO O'QISH SAVODXONLIGINI O'RGANISH BO'YICHA TARAQQIYOT. Ta'lim faoliyatida innovatsion rivojlanish, 1 (5), 134-138.

undan ortiq manbalardagi ma'lumotlarni birlashtirish, ma'lumotlar asosida xulosalar chiqarishni o'rgata olish hamda kognitiv-kreativ, jarayonli-integrativ mezonlarining natijadorligini ta'minlashga qaratilgan ishchan integratsion-didaktik muhitni yaratish asosida takomillashtirish;

4. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga o'rgatish jarayoni integrativ-fasilitatsion ta'lim strategiyalariga doir o'quv topshiriqlarining intensiv majmuasini rivojlantiruvchi maqsadga mos ravishda bosqichma-bosqich qo'llash asosida shakllantirish.

Tadqiqotning amaliy natijalari quyidagilardan iborat:

1. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish modelini moslashuvchanlik, amaliyot bilan bog'liqlik, tarbiya va rivojlantiruvchi ta'lim kabi tamoyillari asosida takomillashtiriladi;

2. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish modelini yaratish;

3. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishga mo'ljallangan "Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga so'rovnomasi", "Boshlang'ich sinf o'quvchilariga so'rovnomasi" hamda o'quvchilarning o'qib tushinishga mo'ljallangan tajriba-sinov materiallarini ishlab chiqish.

4. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish bo'yicha multimediali elektron ta'limiy resurs yaratish.

Tadqiqot natijalarining ishonchligi qo'llanilgan yondashuv, usullar va nazariy ma'lumotlarning rasmiy manbalardan olingani, keltirilgan tahlillar va tajriba-sinov ishlari samaradorligining matematik-statistik metodlari vositasida asoslanganligi, xulosa, taklif va tavsiyalarining amaliyotda joriy etilganligi, olingan natijalarning vakolatli tuzilmalar tomonidan tasdiqlanganligi bilan izohlanadi.

Natija. Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati oliy ta'lim muassasalarida o'qish savodxonligi fanlarini o'qitish jarayonida multimedia ta'lim vositalarini qo'llash asosida Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishga xizmat qiladigan bilim, axborotlarni taqdim etish vositalari, yo'llari va usullarini takomillashtirishning o'qitish sifatiga oid ko'rsatkichlar tizimi asosida tashkil etilganligi, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini Xalqaro baholash

dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish modelini moslashuvchanlik, amaliyot bilan bog'liqlik, tarbiya va rivojlantiruvchi ta'lim kabi tamoyillari asosida takomillashtirilganligi bilan izohlanadi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyati shundaki, olingan natijalar, ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligini rivojlantirish bo'yicha yaratilgan multimediali elektron ta'lim resurslaridan amaliyotda, oliy ta'lim muassasalarida darslik, o'quv-metodik qo'llanmalarni yaratishda foydalanish mumkinligi, ona tili va o'qish savodxonligi fanlariga PIRLS xalqaro baholash dasturining kontent va kognitiv sohasini singdirish, o'qitish sifatini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarining joriy etilishi: Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligini shakllantirishga oid olingan ilmiy natijalari asosida:

bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini PIRLS xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligini shakllantirish boshlang'ich ta'limda o'qitilayotgan fanlarga kiritilgan yangiliklarni o'zlashtirish dinamikasini hisobga olib, ijodiy yondashuvli faoliyatini individuallashtirish asosida takomillashtirishga oid tavsiyalar Natijada Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish shart-sharoitlarini tahlil qilish imkoni yaratiladi;

Xulosa. Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish modeli o'zini o'zi kasbiy-shaxsiy rivojlantirish, pedagogning shaxsiy-motivatsion yo'nalganligiga ustuvorlik berish hamda ularning kreativ qobiliyatlarini rivojlantiruvchi didaktik-o'yinli topshiriqlarni ishlab chiqish asosida takomillashtirish bo'yicha takliflar Xalqaro baholash dasturlari (PIRLS) asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish imkoni oshiriladi;

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini xalqaro baholash dasturi asosida o'qitishga metodik tayyorgarligi ikki yoki undan ortiq manbalardagi ma'lumotlarni birlashtirish, ma'lumotlar asosida xulosalar chiqarishni o'rgata olish hamda kognitiv-kreativ, jarayonli-integrativ mezonlarining natijadorligini ta'minlashga qaratilgan ishchan integratsion-didaktik muhitni yaratish asosida takomillashtirilgan yuzasidan tavsiyalar berish imkoni yaratiladi;

Adabiyotlar ro'yxati.

1. SH.M.Mirziyoyev "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz" – Toshkent, "O'zbekiston", 2017-yil, 592 bet 10-bet.

2. Incheon declaration // Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all (Word Education Forum, 19-22 may 2015. Incheon, Republic of Korea). – 48 p.3.

3. B.R.Djurayeva, H.M.Tajiboyeva, G.M.Nazirova "Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishning zamonaviy tendensiyalari" – Toshkent, O'zPFTI nashriyoti, 2015-yil, 198-bet.

4. Muslimov N.A. "Bo'lajak kasb ta'lim o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish" /Monografiya.–Toshkent.:Fan, 2004-yil, 360 bet.

5. Sayidahmedov N."Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya". – Toshkent: "Fan va texnologiya"- 2003-yil, 340 bet.

6. R.A.Mavlonova, N.H.Rahmonqulova, K.O.Matnazarova, M.K.Shirinov, S.Hafizov "Umumiy pedagogika" – Toshkent, "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2018-yil, 530 bet.

7. Safarov, B.N. (2022). PIRLS-XALQARO O'QISH SAVODXONLIGINI O'RGANISH BO'YICHA TARAQQIYOT. Ta'lim faoliyatida innovatsion rivojlanish, 1 (5), 134-138.

8. Safarov, B.N. (2022 yil, noyabr). MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA PEDAGOGIK KOUCHINGNI TOSHKIL ETISHNING

DOLZARBLIGI. 21- ASRDA INNOVATSION TA'LIMNING O'RNI VA AHAMIYATIGA BASHLANGAN XALQARO KONFERENSIYADA (1-jild, 8-son, 30-35-betlar).

9. Safarov, B. (2021). 6-7 yoshli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda matematika mashg'ulotlarini axamiyati: 6-7 yoshli bolalarni maktab ta'limiga tayyorlashda matematika mashg'ulotlarini axamiyati. Maktabgacha ta'lim jurnali, 2 (2).

10. Norboyevich, SB, & Axmadjonovna, BM (2023). TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM-TARBIYA JARAYONINI SAMARALI TASHKIL ETISHNING BOSHQARUV PRINSPLARI. Ta'lim faoliyatida innovatsion rivojlanish, 2 (4), 18-23.

11. Tayirov M. BOLAJAK OQITUVCHILARNING KASBIY MADANIYATIGA QOYILGAN TALABLAR //Журнал Педагогика и психологии в современном образовании. – 2021. – №. 3.

12. Мелиев Х. А., Сафаров Б. Н. ОИЛА, МАКТАБ ВА МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТИ ҲАМКОРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ МАЗМУНИ //Academic research in educational sciences. – 2021. – Т. 2. – №. 11. – С. 1312-1316.

13. Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrda "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 997-sonli Qarori

**QO'QON UNIVERSITETI
XABARNOMASI**

**KOKAND UNIVERSITY
HERALD**

**ВЕСТНИК КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА**

1 / 2023

ISBN: 2181-1695

Bosishga ruxsat etildi 2022-yil 28-dekabr.
Qog'oz bichimi 60x84 1/8 «Libre Franklin, Montserrat»
garniturasida. Shartli bosma tabog'i 8. Adadi 20 nusxa.
Buyurtma rakami № . Baxosi shartnoma asosida.
"Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi"

bosmaxonasida
chop etildi.

OJS
OPEN
JOURNAL
SYSTEMS

